

Ochrona zdrowia pracujących na statkach rybackich w prawie unijnym. Część I

Health protection of fishing vessel workers under European Union law. Part I

Streszczenie:

Jest pewna grupa zawodów, która charakteryzuje się znacznie wyższym poziomem zagrożenia dla życia i zdrowia pracowników niż inne zawody. Do nich można z pewnością zaliczyć zawód rybaka. Dlatego autorzy przedstawili specyfikę tego zawodu, zagrożeń z nim związanych oraz przedstawili prawne regulacje w zakresie ochrony zdrowia pracujących na statkach rybackich w prawie Unii Europejskiej.

Abstract:

There is a group of professions which is exposed to a significantly higher level of life or health threatening situations than others. The profession of a fisherman can certainly be counted as one of them. Therefore, the authors present the specifics of this profession, the risks which are related to performing this kind of work and the legal regulations in the domain of health protection for fishing vessel workers under European Union law.

Słowa kluczowe: *praca na morzu, środowisko pracy rybaka, ochrona zdrowia rybaków, prawne aspekty ochrony zdrowia rybaków*

Keywords: *work at sea, working environment of a fisherman, fishermen's health, legal aspects of health protection for fishermen*

Wstęp

Morze, jako środowisko pracy i życia, nie jest naturalnym otoczeniem człowieka, dlatego stawia przed nim szczególne wymagania adaptacyjne, wpływając na jego stan psychofizyczny, reakcje behawioralne i zdolność przeżycia. Odmienności środowiska i organizacji pracy na statku nadal wpływają na indywidualny i zbiorowy los załóg jednostek pływających. Przyjmowane rozwiązania w zakresie bezpieczeństwa pracy i ochrony zdrowia członków załóg są rodzajem wyścigu pomiędzy realnymi możliwościami technicznymi i prawnymi, wymogami opłacalności ekonomicznej, wymaganiami kwalifikacji zdrowotnych i zawodowych stawianych pracownikom, a przewidywalnymi i nieprzewidywalnymi zagrożeniami na morzu [1]. Środowiskiem pracy rybaka morskiego jest statek (łódź rybacka, kuter czy trawler-przetwórnia), który jest niemal cały czas na morzu, z dala od lądu. Tak więc miejsce pracy (zatrudnienia) staje się w znacznym stopniu drugim domem rybaka. Pracę swoją rybak morski wykonuje głównie na stojąco, często w niewygodnej pozycji – bez względu na

warunki atmosferyczne, a więc często w zimnie, przy dużej wilgotności powietrza, w czasie sztormów i przy wysokiej fali – przy ustawicznym zagrożeniu zdrowia, a nawet życia. Obsługa pokładowych urządzeń i sprzętu rybołowczego w takich warunkach naraża na urazy wywołane czynnikami mechanicznymi, a także na różnego rodzaju dolegliwości reumatyczne. Zagrożeniem są również alergiczne choroby skórne spowodowane bezpośrednim kontaktem z florą i fauną morską – rybami, meduzami, jamochłonnami, mięczakami itp. To uzależnienie od warunków przyrody szczególnie daje się odczuć na jednostkach mniejszych – łodziach i kutrach. Najczęstszymi chorobami zawodowymi rybaka morskiego są: reumatyzm, choroby przewodu pokarmowego i psychonerwice. Wystawienie organizmu na stałe działanie słońca i wody morskiej naraża również na zmiany naskórka, przebarwienia i zrogowacenia skóry zaliczane do stanów przedrakowych. W rybołówstwie dalekomorskim (np. na wodach zachodnioafrykańskich) rybakom zagrażają też urazy związane ze zmianą klimatu [2].

Pogorszenie stanu zdrowia członków załóg podczas pracy i pobytu na statku, może być konsekwencją ostrej, zagrażającej życiu choroby pierwszorazowej bądź pogorszenia przebiegu choroby przewlekłej. To naturalne zjawisko jest jednak w istotnym stopniu modyfikowane przez szereg czynników silnie związanych ze specyfiką pracy na morzu [1]:

- modelem ochrony zdrowia przyjętym w danym kraju,
- stosowaniem odpowiednich standardów i wymagań zdrowotnych wobec kandydatów do zawodów morskich i członków załóg,
- poziomem ich wykształcenia sanitarnego i medycznego,
- dostępnością do kwalifikowanej pomocy medycznej,
- organizacją i warunkami pracy na jednostce morskiej.

Zależności pomiędzy wykształceniem fachowym, kwalifikacjami formalnymi oraz doświadczeniem zawodowym i treningiem do pracy na określonym stanowisku morskim, a bezpieczeństwem na morzu są oczywiste i nie stanowią przedmiotu niniejszego opracowania.

Oczywisty jest również dobór pracownika pod kątem widzenia jego stanu zdrowia i cech osobowościowych, jako elementów zarządzania ryzykiem. Wpływają one na:

- zdolność uczestnictwa członka załogi w procesie pracy, zgodnie z jego kwalifikacjami, rytmem i potrzebami psychoemocjonalnymi i fizjologicznymi, przy uwzględnieniu oczekiwań pracodawcy i ekonomicznej efektywności tego procesu,
- zapewnienie samemu pracownikowi, współpracującej grupie zadaniowej, innym uczestnikom żeglugi oraz powierzonemu mieniu bezpieczeństwa indywidualnego i zbiorowego.

Cele te pozostają w zgodzie z globalną prozdrowotną polityką WHO, przyjętą definicją zdrowia, oraz celami definiowanymi w Konwencji Nr 161 IMO przyjętej w Genewie w 1985 r., a ratyfikowanej przez Polskę w dn. 19.03.2004 r. Narzuca ona szereg zobowiązań na państwo i pracodawców w zakresie tworzenia i utrzymywania bezpiecznego środowiska pracy, sprzyjającego zdrowiu fizycznemu i psychicznemu, w tym prowadzenie poradnictwa zdrowotnego, kontroli stanu zdrowia, dostosowywania stanowisk pracy do pracownika itp. [1].

Unijne regulacje dotyczące ochrony zdrowia marynarzy

Autorzy w poprzednim artykule* przedstawili zagadnienie ochrony zdrowia pracujących na statkach w prawie międzynarodowym, teraz ukażą ten aspekt z perspektywy prawa unijnego. Należy zaznaczyć, że są tylko dwa akty prawne, które regulują ochronę zdrowia marynarzy. Zanim

jednak zostaną one przedstawione konieczne jest wskazanie, że podstawowym aktem prawnym regulującym bezpieczeństwo i higienę pracy w Unii Europejskiej jest Dyrektywa Rady z dnia 12 czerwca 1989 r. w sprawie wprowadzenia środków w celu poprawy bezpieczeństwa i zdrowia pracowników w miejscu pracy [3]. Nazywana jest też ona ustawą ramową. Na jej podstawie wydano szereg rozporządzeń dotyczących bezpieczeństwa i higieny pracy. Są to m.in.: minimalne wymagania w dziedzinie bezpieczeństwa i ochrony zdrowia w miejscu pracy (pierwsza szczegółowa dyrektywa w rozumieniu art. 16 ust. 1 dyrektywy 89/391/EWG) [4]; minimalne wymagania w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny użytkowania sprzętu roboczego przez pracowników podczas pracy (druga dyrektywa szczegółowa w rozumieniu art. 16 ust. 1 dyrektywy 89/391/EWG) [5]; minimalne wymagania w dziedzinie bezpieczeństwa i ochrony zdrowia pracowników korzystających z wyposażenia ochronnego (trzecia dyrektywa szczegółowa w rozumieniu art. 16 ust. 1 dyrektywy 89/391/EWG) [6]; minimalne wymagania dotyczące ochrony zdrowia i bezpieczeństwa podczas ręcznego przemieszczania ciężarów w przypadku możliwości wystąpienia zagrożenia, zwłaszcza urazów kręgosłupa pracowników (czwarta szczegółowa dyrektywa w rozumieniu art. 16 ust. 1 dyrektywy 89/391/EWG) [7].

Należy podkreślić, że przepisy omawianej dyrektywy zostały implementowane do prawa polskiego, poprzez następujące akty prawne: ustawę z dnia 21 listopada 2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks pracy [8]; rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 6 czerwca 2008 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie ogólnych przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy [9]; rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 2 marca 2007 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie ogólnych przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy [10]; rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 2 listopada 2004 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie służby bezpieczeństwa i higieny pracy [11]; rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 27 lipca 2004 r. w sprawie szkoleń w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy [12]; ustawę z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy [13].

Na podstawie art. 16 ust. 1 dyrektywy 89/391/EWG uchwalono również trzynastą dyrektywę szczegółową dotyczącą minimalnych wymagań w dziedzinie bezpieczeństwa i zdrowia w pracy na statkach rybackich [14].

Omawiana w tej części artykułu dyrektywa definiuje podstawowe pojęcia związane z przedmiotem regulacji (art. 2) i normuje (określa) m.in. sprawy:

- 1) obowiązków państw członkowskich Unii w zakresie minimalnych wymagań w dziedzinie bezpieczeństwa i zdrowia w pracy na statkach rybackich (art. 3) oraz niezbędnych środków, jakie muszą być podjęte w celu ochrony bezpieczeństwa i zdrowia pracowników (art. 7);

* A. Jochymczyk, M. Czapka: Ochrona zdrowia pracujących na statkach morskich w prawie międzynarodowym, *Journal of Ecology and Health* 2011; nr 6: 283-289.

- 2) minimalnych wymagań w zakresie bezpieczeństwa i zdrowia, z rozbiciem na wymagania odnoszące się do nowych statków rybackich (załącznik nr 1) oraz statków rybackich już istniejących (załącznik nr 2);
- 3) minimalnych wymagań, które muszą być spełnione w razie, gdy statki poddawane są generalnym remontom, przebudowie i modyfikacjom (art. 6);
- 4) informowania pracowników i/lub ich przedstawicieli o wszystkich podejmowanych środkach dotyczących bezpieczeństwa i zdrowia na statkach (art. 8);
- 5) szkolenia pracowników na temat bezpieczeństwa i zdrowia na statkach oraz w zakresie zapobiegania wypadkom (art. 9) i szczegółowych szkoleń osób mogących dowodzić statkiem (art. 10);
- 6) konsultacji z pracownikami i/lub ich przedstawicielami oraz ich udziału w dyskusjach na tematy objęte dyrektywą.

Podstawowe pojęcia związane z przedmiotem regulacji

Do podstawowych pojęć z zakresu materii uregulowanej w dyrektywie należą:

- a) **statek rybacki:** *każdy statek pływający pod banderą państwa członkowskiego lub zarejestrowany pod pełną jurysdykcją państwa członkowskiego, używany w celach handlowych do połowu lub połowu i przetwarzania ryb lub innych żywych zasobów morskich;*
- b) **nowy statek rybacki:** *statek rybacki o długości minimum 15 metrów między pionami lub więcej, wobec którego w dniu lub po dacie określonej w art. 13 ust. 1 akapit pierwszy:*
 - i) *podpisano umowę na budowę lub przebudowę, lub*
 - ii) *podpisano umowę na budowę lub przebudowę przed datą określoną w art. 13 ust. 1 akapit pierwszy i która jest wykonana trzy lata po tej dacie lub później, lub*
 - iii) *w przypadku braku umowy na budowę:*
 - *kładziona jest stępka, lub*
 - *rozpoznawalna konstrukcja z określonymi cechami statku, lub*
 - *rozpoczął się montaż pochłaniający, co najmniej 50 ton lub 1% masy wszystkich materiałów konstrukcyjnych, w zależności od tego, która wartość jest niższa;*
- c) **istniejący statek rybacki:** *każdy statek rybacki o długości minimum 18 metrów między pionami, niebędący nowym statkiem rybackim;*
- d) **statek:** *każdy nowy lub istniejący statek rybacki;*
- e) **pracownik:** *każda osoba wykonująca zawód na statku, w tym stażyści i praktykanci, lecz z wyłączeniem personelu nabrzeżnego wykonującego pracę na statku przy nabrzeżu oraz pilotów portowych;*
- f) **właściciel:** *zarejestrowany właściciel statku, chyba, że statek ten został wypożyczony lub jest zarządzany,*

w całości lub częściowo, przez osobę fizyczną lub prawną niebędącą zarejestrowanym właścicielem, na podstawie umowy o zarządzaniu; w takim przypadku termin "właściciel" odnosi się odpowiednio do dzierżawcy lub też osoby fizycznej lub prawnej zarządzającej statkiem;

- g) **kapitan:** *pracownik, który zgodnie z ustawodawstwem krajowym oraz/lub stosowaną tam praktyką dowodzi statkiem lub ponosi za niego odpowiedzialność.*

Obowiązki państw członkowskich

Art. 3 i 7 dyrektywy nakładają na państwa członkowskie dwie grupy obowiązków. Grupa pierwsza to obowiązek podjęcia środków niezbędnych dla dopilnowania, że:

- a) właściciele gwarantują, że ich statki są wykorzystywane bez narażania bezpieczeństwa i zdrowia pracowników, w szczególności w przewidywalnych warunkach meteorologicznych, z zastrzeżeniem odpowiedzialności ponoszonej przez kapitana;
- b) pod uwagę brane jest wszelkie ryzyko, z którym styka się reszta pracowników, gdy stosowany jest art. 8 ust. 4 dyrektywy 89/391/EWG;
- c) wszelkie zdarzenia na morzu, które mają lub mogą mieć wpływ na bezpieczeństwo i zdrowie pracowników na statku, są opisywane w szczegółowym sprawozdaniu w celu przekazania go właściwym władzom oraz starannie i dokładnie zapisywane w dzienniku okrętowym, w przypadku, gdy przepisy danego kraju wymagają prowadzenia takiego dziennika na statku danego rodzaju, lub, w przypadku braku takiego dziennika, w dokumencie wymaganym do tego celu;

jak również w celu zapewnienia, że statki poddawane są systematycznym przeglądom dokonywanym przez ściśle uprawnione do tego władze zgodnie z niniejszą dyrektywą (art. 3).

Druga grupa obowiązków, określonych w art. 7 dyrektywy, wiąże się z koniecznością podjęcia środków niezbędnych w celu zapewnienia aby, z zastrzeżeniem dla odpowiedzialności kapitana, właściciele:

- a) gwarantowali, że statki, ich urządzenia i wyposażenie, szczególnie te opisane w załącznikach I, II, poddawane były przeglądowi technicznemu oraz aby wszelkie wykryte wady, które mogą wpłynąć na bezpieczeństwo i zdrowie pracowników, zostały jak najszybciej usunięte;
- b) podejmowali środki w celu zapewnienia systematycznego czyszczenia statków, całego ich wyposażenia i wszystkich urządzeń w celu utrzymania właściwych norm higieny;
- c) utrzymywali na pokładzie statku wystarczającą ilość odpowiedniego sprzętu awaryjnego i ratowniczego w dobrym stanie technicznym;

- d) uwzględniali minimalne wymagania w zakresie bezpieczeństwa i ochrony zdrowia dotyczące sprzętu ratowniczego wyszczególnionego w załączniku III;
- e) z zastrzeżeniem zastosowania przepisów dyrektywy Rady 89/656/EWG z dnia 30 listopada 1989 r. w sprawie minimalnych wymagań w dziedzinie bezpieczeństwa i ochrony zdrowia pracowników korzystających z wyposażenia ochronnego w miejscu pracy (trzecia dyrektywa szczegółowa w rozumieniu art. 16 ust. 1 dyrektywy 89/391/EWG), uwzględniali specyfikację wyposażenia ochronnego wyszczególnionego w załączniku IV do niniejszej dyrektywy;

jak również podejmą niezbędne środki w celu zapewnienia, że dla ochrony bezpieczeństwa i zdrowia pracowników właściciel zapewnia kapitanowi środki niezbędne do umożliwienia mu realizacji obowiązków nałożonych przez niniejszą dyrektywę (art. 7).

Minimalne wymagania w dziedzinie bezpieczeństwa i zdrowia dla nowych i istniejących statków rybackich

Jak wcześniej wspomniano, wymagania te określono odrębnie dla statków nowych i dla statków już istniejących. Przedmiotowy zakres tych wymagań jest jednak wspólny i obejmuje:

1. Zdolność żeglugową i stabilność.
2. Instalacje mechaniczne i elektryczne.
3. Instalację radiową.
4. Drogi i wyjścia ewakuacyjne.
5. Wykrywanie i gaszenie pożaru.
6. Wietrzenie zamkniętych stanowisk pracy.
7. Temperaturę miejsc pracy.
8. Naturalne i sztuczne oświetlenie miejsc pracy.
9. Pokłady, grodzie oraz pokładówki.
10. Drzwi.
11. Drogi ruchu – strefy niebezpieczne.
12. Rozmieszczenie stanowisk pracy.
13. Pomieszczenia mieszkalne.
14. Urządzenia sanitarne.
15. Udzielanie pierwszej pomocy.
16. Trap burtowy i schodnię.
17. W odniesieniu do nowych statków rybackich występują ponadto wymagania w zakresie ochrony przed hałasem.

Wymagania powyższe mają charakter relatywny, jakkolwiek w przypadku statków nowych obowiązek ich spełnienia sformułowany jest bardziej kategorycznie – należy je bowiem stosować „w każdym przypadku, gdy wymagać tego będzie miejsce pracy, działalność, okoliczności lub z uwagi na ryzyko istniejące na pokładzie nowego statku rybackiego”, podczas gdy w przypadku statków istniejących „stosuje się je, tak dalece jak pozwala na to strukturalna charakterystyka istniejącego zezwolenia na działalność statku rybackiego, w każdym przypadku, gdy wymagać tego będzie miejsce pracy, działalność, okolicz-

ności lub z uwagi na ryzyko istniejące na pokładzie istniejącego statku rybackiego”.

Zgodnie z załącznikami nr 1 i 2, ważniejsze zasady dla wybranych wymagań przedstawiają się następująco.

Ad 1. Zdolność żeglugowa i stabilność. W tym zakresie wymagania dla statków nowych i statków już istniejących są bardzo zbliżone. Generalnie obie kategorie statków muszą być utrzymywane w stanie nadającym się do żeglugi i być wyposażone odpowiednio do celu, w jakim są wykorzystywane. Muszą też być dostatecznie stabilne w warunkach służby, do której zostały przeznaczone. Informacje dotyczące stabilności statku powinny być dostępne na pokładzie i udostępniane pełniącym wachtę. Na kapitanie ciąży obowiązek podjęcia środków ostrożności niezbędnych do utrzymania odpowiedniej stabilności statku, a na całej załodze – obowiązek dokładnego przestrzegania instrukcji dotyczących stabilności statku.

Ad 3. Instalacja radiowa. Wymagania odnoszące się do instalacji radiowej są dla statków nowych i już istniejących identyczne. Instalacja ta musi przez cały czas umożliwiać kontakt z co najmniej jedną stacją przybrzeżną lub lądową, przy normalnych warunkach rozprzestrzeniania się fal radiowych.

Ad 7. Temperatura miejsc pracy. W środowisku pracy istotne znaczenie odgrywa mikroklimat. Dlatego wymagane jest, aby w godzinach pracy temperatura w miejscach pracy była odpowiednia dla ludzkiego ciała, uwzględniając stosowane metody pracy oraz fizyczne wymogi stawiane pracownikom oraz aktualne lub ewentualne warunki pogodowe panujące na obszarze, na którym znajduje się statek. Należy podkreślić, że temperatura musi być dopasowana do specyfiki pomieszczeń takich jak pomieszczenia mieszkalne, sanitarne, kantyny oraz punkty udzielania pierwszej pomocy.

Ad 8. Naturalne i sztuczne oświetlenie miejsc pracy. Kolejnym istotnym czynnikiem wpływającym na zdrowie i bezpieczeństwo pracowników jest oświetlenie. Na statku podobnie jak w innych miejscach pracy mamy do czynienia zarówno z oświetleniem naturalnym jak i sztucznym. Główny nacisk na statkach położony jest na maksymalny dostęp do światła dziennego. Ponadto muszą one być wyposażone w sztuczne oświetlenie odpowiednio dobrane do prowadzonych działań. Musi ono zapewniać bezpieczeństwo i ochronę zdrowia marynarzy oraz nie może stwarzać zagrożenia dla innych statków. Instalacje służące do oświetlenia miejsc pracy, schodów, drabin i przejść muszą być umieszczone w sposób, który nie będzie narażał pracowników na ryzyko wypadku i nie będzie przeszkodą w nawigacji statku. Wymagane jest także wyposażenie statku w awaryjne oświetlenie o odpowiednim natężeniu. Dotyczy to miejsc pracy, w których pracownicy narażeni

są na szczególne ryzyko w przypadku awarii sztucznego oświetlenia. Oświetlenie to musi być utrzymywane w stanie zapewniającym skuteczne działanie oraz systematycznie sprawdzane w odpowiednich odstępach czasu.

Ad 14. **Urządzenia sanitarne.** Należy zwrócić uwagę na odmienne uregulowanie wymagań sanitarnych dla nowych statków i dla istniejących statków rybackich. Wymagania dla tych pierwszych określają, że statki z pomieszczeniami mieszkalnymi muszą być wyposażone w odpowiednio zainstalowane i wyposażone prysznice z ciepłą i zimną wodą bieżącą, umywalki i ubikacje. Pomieszczenia te musi mieć odpowiednią wentylację. Ponadto każdy pracownik muszą mieć dostęp do pomieszczenia, w którym mógłby przechowywać swoje ubrania. Natomiast dla statków rybackich już istniejących wymagane jest, aby statki z pomieszczeniami mieszkalnymi były wyposażone w ubikacje, umywalki oraz, jeśli to możliwe, prysznice. Pomieszczenia te muszą być odpowiednio wentylowane.

Ad 17. **Hałas.** Należy zaznaczyć, że wymagania dotyczące hałasu na statkach rybackich określone zostały wprost tylko w stosunku do nowych statków rybackich. Zgodnie z tymi wymaganiami wszystkie właściwe środki techniczne muszą być zastosowane w celu maksymalnego zmniejszenia poziomu hałasu w miejscach pracy oraz w pomieszczeniach mieszkalnych, uwzględniając rozmiar statku. Przy czym zarówno do nowych jak i istniejących statków rybackich w wymaganiach dotyczących pokładów, grodzi oraz pokładówki określa się, że miejsca pracy, w których znajdują się stanowiska pracy, muszą być odpowiednio dźwiękoszczelne i izolowane, mając na uwadze rodzaj wykonywanych w nich czynności oraz fizyczną działalność pracowników. Zagadnienie hałasu uregulowane jest również w wymaganiach dotyczących pomieszczeń mieszkalnych. Wymagania dla statków rybackich nowych określają, że umiejscowienie, struktura, dźwiękoszczelność, środki izolacji oraz rozkład pomieszczeń mieszkalnych pracowników, jeśli takie istnieją, oraz środki dostępu do nich zapewniają właściwą ochronę przeciwko warunkom pogodowym i wodzie morskiej, wibracji, hałasowi i nieprzyjemnym zapachom z innych części statku, które mogą przeszkadzać pracownikom podczas odpoczynku. Z kolei dla już istniejących statków rybackich wymagane jest, aby pomieszczenia mieszkalne pracowników, jeśli takie istnieją, redukowały do minimum hałas, wibrację, efekty ruchu i przyspieszenia oraz nieprzyjemne zapachy z innych części statku.

Wymagania dotyczące wyposażenia ochronnego

Należy również zwrócić uwagę na Załącznik IV określający minimalne wymagania w zakresie bezpieczeństwa

i zdrowia dotyczących wyposażenia ochronnego. Zgodnie z nim wymogi ustanowione w niniejszym załączniku stosuje się w każdym przypadku, gdy wymagać tego będą cechy miejsca pracy, działalność, okoliczności lub z uwagi na ryzyko istniejące na pokładzie statku.

1. W przypadku niemożności uniknięcia lub ograniczenia ryzyka zagrażającego bezpieczeństwu i zdrowiu pracowników za pomocą wieloosobowych lub technicznych środków ochrony, pracownicy muszą zostać wyposażeni w środki ochrony indywidualnej.
2. Wyposażenie ochronne w formie odzieży lub nakładanej na odzież musi mieć jaskrawe kolory, kontrastujące ze środowiskiem morskim i łatwe do zauważenia.

Pozostałe wymagania

Omawiana dyrektywa reguluje ponadto zagadnienia dotyczące remontów, przebudowy i modyfikacji statków rybackich, ich urządzeń oraz ich konserwacji, informacji dla pracowników oraz ich szkoleń, szczegółowych szkoleń osób mogących dowodzić statkiem, konsultacji z pracownikami oraz ich uczestnictwa. Przykładowo zgodnie z art. 10 lit. a z zastrzeżeniem dla przepisów art. 5 ust. 3 dyrektywy 92/29/EWG, każda osoba mogąca dowodzić statkiem otrzymuje szczegółowe szkolenie w zakresie zapobiegania chorobom zawodowym i wypadkom na statku oraz działań, jakie należy podjąć w razie wypadku.

Zgodnie z art. 8 cytowanej dyrektywy z zastrzeżeniem przepisów art. 10 dyrektywy Rady 89/391/EWG, pracownicy oraz/lub ich przedstawiciele są informowani o wszystkich podejmowanych środkach dotyczących bezpieczeństwa i zdrowia na statkach. Ponadto informacje te muszą być zrozumiałe dla pracowników. W myśl treści art. 10 ust.1 dyrektywy Rady 89/391/EWG pracodawca powinien podjąć odpowiednie środki, tak aby pracownicy lub ich przedstawiciele w przedsiębiorstwie i/lub w zakładzie otrzymali, zgodnie z prawodawstwem krajowym i/lub przyjętymi procedurami, które mogą być uwzględnione, zważywszy wielkość przedsiębiorstwa lub firmy, niezbędne informacje dotyczące:

- a) zagrożeń dla bezpieczeństwa i zdrowia oraz rodzaju podejmowanych przedsięwzięć ochronnych i zapobiegawczych oraz działań odnoszących się zarówno do przedsiębiorstwa i/lub zakładu w całości, jak i stanowiska roboczego lub pracy;
- b) przedsięwzięcia te powinny być realizowane zgodnie z art. 8 ust. 2.

Z kolei w ust. 2 ustawodawca określa, że pracodawca podejmuje odpowiednie środki, tak aby pracodawcy pracowników przedsiębiorstw i/lub zakładów zewnętrznych pracujących w jego przedsiębiorstwie lub zakładzie otrzymywali zgodnie z przepisami krajowymi i praktyką odpowiedni zasób informacji dotyczących punktów

wymienionych w ust. 1 lit. a) i b), przeznaczony dla tych pracowników. Ponadto w myśl ust. 3 przytaczanego artykułu pracodawca powinien podjąć odpowiednie środki, tak aby pracownicy spełniający określone funkcje w systemie ochrony bezpieczeństwa i zdrowia pracowników lub przedstawiciele pracowników o określonym zakresie odpowiedzialności za bezpieczeństwo oraz zdrowie pracowników mieli dostęp i możliwość wykonywania swoich funkcji, zgodnie z prawodawstwem krajowym i przyjętymi procedurami, celem:

- a) oceny stopnia zagrożeń i podjęcia przedsięwzięć zapobiegawczych, zgodnie z art. 9 ust. 1 lit. a) i b);
- b) sporządzenia list i sprawozdań zgodnie z art. 9 ust. 1 lit. c) i d);
- c) informowania wymaganego przez przyjęte działania ochronne i zapobiegawcze ze strony organów kontroli i urzędów, odpowiedzialnych za sprawy bezpieczeństwa oraz zdrowia pracowników.

Jeśli chodzi o szkolenia pracowników to należy przytoczyć art. 9 dyrektywy Rady 93/103/WE zgodnie z nim:

1. Z zastrzeżeniem przepisów art. 12 dyrektywy 89/391/EWG, pracownicy przechodzą odpowiednie szkolenie, zwłaszcza w formie dokładnych, zrozumiałych instrukcji na temat bezpieczeństwa i zdrowia na statkach oraz w zakresie zapobiegania wypadkom.
2. Szkolenie określone w ust. 1, obejmuje w szczególności walkę z pożarami, zastosowanie sprzętu ratowniczego oraz, w przypadku odpowiednich pracowników, zastosowanie sprzętu połowowego i transportowego oraz różnych rodzajów znaków, w tym sygnalizacji za pomocą rąk.

Szkolenie takie podlega aktualizacji. Ma to miejsce w przypadku, gdy wymagają tego zmiany charakteru działalności prowadzonej na statku.

W myśl art. 12 ust. 1 dyrektywy 89/391/EWG pracodawca powinien zapewnić, aby każdy pracownik otrzymał odpowiednie przeszkolenie w zakresie bezpieczeństwa i zdrowia pracowników, w szczególności w postaci przyswojenia informacji i instrukcji specyficznych dla swojego miejsca pracy lub rodzaju wykonywanych czynności:

- podczas przyjmowania do pracy,
- w wypadku przeniesienia na inne stanowisko robocze,
- w wypadku wprowadzenia nowego wyposażenia lub zmiany wyposażenia miejsca pracy,
- w wypadku wprowadzenia nowej technologii.

Szkolenie powinno być:

- dostosowane, z uwzględnieniem charakteru występujących nowych lub zmienionych zagrożeń, oraz
- powtarzane okresowo, jeżeli jest to konieczne.

Natomiast w myśl art. 12 ust. 2 pracodawca powinien zapewnić, aby pracownicy spoza przedsiębiorstwa lub

firmy, zaangażowani w wykonywanie czynności zawodowych w jego przedsiębiorstwie lub firmie, zostali zaopatrzeni w odpowiednie instrukcje dotyczące zagrożeń zdrowia i bezpieczeństwa podczas wykonywania swoich czynności zawodowych w przedsiębiorstwie lub zakładzie. Z kolei w ust. 3 ustawodawca określił, że przedstawiciele pracowników o określonym zakresie odpowiedzialności w zakresie ochrony bezpieczeństwa i zdrowia pracowników powinni być upoważnieni do otrzymania odpowiedniego przeszkolenia.

Należy jednak podkreślić, że jak wynika z ust. 4 szkolenie określone w ust. 1 i 3 nie powinno obciążać pracowników lub też przedstawicieli pracowników. Ponadto wskazano w omawianym artykule, że szkolenie opisane w ust. 1 powinno odbywać się podczas godzin pracy, a szkolenie opisane w ust. 3 powinno odbywać się podczas godzin pracy lub zgodnie z procedurami przyjętymi w danym kraju, w ramach przedsiębiorstwa lub firmy lub też poza przedsiębiorstwem lub firmą.

Kolejnym zagadnieniem, o którym już wspomiano, są konsultacje z pracownikami. Zagadnienie to jest uregulowane w art. 11 dyrektywy Rady 93/103/WE. Zgodnie z nim konsultacje z pracownikami i/lub ich przedstawicielami oraz ich udział w dyskusjach na tematy objęte niniejszą dyrektywą oraz załącznikami do niej odbywają się zgodnie z art. 11 dyrektywy 89/391/EWG. W myśl treści art. 11 ust. 1 dyrektywy 89/391/EWG pracodawcy powinni konsultować się z pracownikami i ich przedstawicielami, umożliwiając im wzięcie udziału w dyskusjach, podczas których rozpatrywane są kwestie, dotyczące bezpieczeństwa i higieny pracy pracowników podczas wykonywania swoich obowiązków zawodowych.

Zakłada to:

- konsultację z pracownikami,
- prawo pracowników i ich przedstawicieli do wypracowywania wniosków,
- wyważony współudział, zgodnie z prawodawstwem krajowym i/lub przyjętymi procedurami.

Z kolei ust. 2 przytaczanego artykułu określa, że pracownicy i przedstawiciele pracowników o określonym zakresie odpowiedzialności za sprawy bezpieczeństwa i zdrowia pracowników powinni brać udział w sposób wyważony w prowadzonych instruktażach, zgodnie z prawodawstwem krajowym i przyjętymi procedurami, lub też powinni być konsultowani i informowani uprzednio przez pracodawców w ramach:

- a) przedsięwzięć, które mogą w znaczny sposób wpływać na poziom bezpieczeństwa i higieny pracy;
- b) przy wyznaczeniu pracowników, zgodnie z art. 7 ust. 1 i art. 8 ust. 2 i ich działalnością, zgodnie z art. 7 ust. 1;
- c) informacji odnoszących się do art. 9 ust. 1 i art. 10;

- d) sporządzania zespołu, jeśli to jest konieczne, kompetentnych osób spoza przedsiębiorstwa lub zakładu w sposób określony w art. 7 ust. 3;
- e) planowania organizacji szkolenia w sposób opisany w art. 12.

Należy zaznaczyć, że zgodnie z ust. 3 przedstawiciele pracowników o określonej odpowiedzialności za sprawy bezpieczeństwa i zdrowia pracowników powinni mieć prawo wymagać od pracodawcy podejmowania odpowiednich przedsięwzięć i przedstawiać pracodawcom wnioski, celem uniknięcia zagrożeń istniejących w stosunku do pracowników i celem eliminowania źródeł zagrożeń. Ustawodawca objął ochroną tych pracowników, którzy zajmują się ochroną życia i zdrowia marynarzy. Wynika to z ust. 4 omawianego artykułu. Zgodnie z nim pracownicy wymienieni w ust. 2 oraz przedstawiciele pracowników wymienieni w ust. 2 i 3 nie mogą być stawiani w niekorzystnej sytuacji ze względu na ich działalność, określoną w ust. 2 i 3. Oprócz ochrony pracownicy, o których mowa, wyposażeni również zostali w pewne przywileje określone w ust. 5. Wynika z niego, że pracodawcy powinni umożliwić przedstawicielom pracowników o określonym zakresie odpowiedzialności za sprawy bezpieczeństwa i zdrowia pracowników przerywanie pracy bez potrącenia wypłat oraz wyposażyć ich w niezbędne środki, które umożliwią tym przedstawicielom działanie zgodnie z uprawnieniami i funkcjami, wynikającymi z niniejszej dyrektywy.

Dodatkowe uprawnienia pracowników zajmujących się problematyką bezpieczeństwa i ochrony zdrowia pracowników zostały określone w ust. 6. W myśl jego treści – pracownicy i ich przedstawiciele są upoważnieni do zwracania się, zgodnie z prawodawstwem krajowym i przyjętymi procedurami, do organów władzy odpowiedzialnych za sprawy bezpieczeństwa i zdrowia pracowników podczas wykonywania ich czynności zawodowych, jeżeli uważają oni, że przedsięwzięcia podejmowane przez pracodawcę oraz środki przez niego stosowane są niewłaściwe i niewystarczające oraz uniemożliwiają zapewnienie odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa i higieny pracy.

Przedstawiciele pracowników powinni mieć możliwość dzielenia się swoimi spostrzeżeniami podczas wizyt inspekcyjnych, dokonywanych przez odpowiednie władze.

Wnioski

Tak jak było to podnoszone na początku artykułu, praca na morzu cechuje się wysokim poziomem zagrożenia dla życia i zdrowia marynarzy oraz rybaków. Wynika ono ze specyfiki środowiska pracy na morzu. Rybacy są narażeni zarówno na urazy jak i choroby zawodowe. Dlatego tak ważna jest prewencja wypadkowa oraz profilaktyka zdrowotna, których zadaniem jest zapobieganie negatywnym

zdarzeniom mającym wpływ na stan zdrowia rybaków. Trudno sobie wyobrazić realizację tych zadań bez odpowiednich regulacji prawnych. Jak wynika z treści artykułu, istotne znaczenie mają zarówno przepisy prawa międzynarodowego, jak i przepisy prawa unijnego oraz krajowego. Polska ratyfikowała szereg konwencji Międzynarodowej Organizacji Pracy regulujących omawiane w tekście zagadnienia. Ponadto jako członek Unii Europejskiej dokonała implementacji przepisów prawa unijnego w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy do prawa polskiego. Oczywiście jest, że będą co pewien czas wprowadzane nowe regulacje prawne w tym zakresie. Jest to konsekwencją postępu naukowego w obszarze ochrony zdrowia pracowników, w tym rybaków.

LITERATURA

- [1] Jaremin B., Zgony polskich marynarzy i rybaków podczas pracy na morzu w latach 1960-1999 – analiza zjawiska i wpływu środowiska pracy ze szczególnym uwzględnieniem orzecznictwa lekarskiego i możliwości prewencji. Rozprawa habilitacyjna; Akademia Medyczna w Gdańsku; Międzywydziałowy Instytut Medycyny Morskiej i Tropikalnej, Klinika Chorób Zawodowych i Wewnętrznych. Gdańsk 2005.
- [2] Rybak rybołówstwa morskiego, [w:] przewodnik po zawodach – wydanie II; (Klasyfikacja Zawodów i Specjalności zmodyfikowana na zlecenie Ministerstwa Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej i obowiązująca jako rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej od 1 stycznia 2003 r.); t. VI-343.
- [3] Dyrektywa 89/391/EWG z dnia 12.06. 1989 r. w sprawie wprowadzenia środków w celu poprawy bezpieczeństwa i zdrowia pracowników w miejscu pracy (Dz. Urz. WE L 183 z 29.06.1989).
- [4] Dyrektywa 89/654/EWG z dnia 30.11.1989 r., dotycząca minimalnych wymagań w dziedzinie bezpieczeństwa i ochrony zdrowia w miejscu pracy (Dz. Urz. WE L 393 z 30.12.1989).
- [5] Dyrektywa 89/655/EWG z dnia 30.11.1989 r., dotycząca minimalnych wymagań w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny użytkowania sprzętu roboczego przez pracowników podczas pracy (Dz. Urz. WE L 393 z 30.12.1989, z późn. zm.).
- [6] Dyrektywa 89/656/EWG z dnia 30.11.1989 r., w sprawie minimalnych wymagań w dziedzinie bezpieczeństwa i ochrony zdrowia pracowników korzystających z wyposażenia ochrony osobistej (Dz. Urz. WE L 393 z 30.12.1989).
- [7] Dyrektywa 90/269/EWG z dnia 29.05.1990 r., w sprawie minimalnych wymagań dotyczących ochrony zdrowia i bezpieczeństwa podczas ręcznego przemieszczania ciężarów w przypadku możliwości wystąpienia zagrożenia, zwłaszcza urazów kręgosłupa pracowników (Dz. Urz. WE L 156 z 21.06.1990).
- [8] Ustawa z dnia 21 listopada 2008 r. o zmianie ustawy Kodeks pracy (Dz. U. z 2008 r. Nr 223, poz. 1460).
- [9] Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 6 czerwca 2008 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie ogólnych przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy (Dz. U. z 2008 r. Nr 108, poz. 690).
- [10] Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 2 marca 2007 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie ogólnych przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy (Dz. U. z 2007 r. Nr 49, poz. 330).
- [11] Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 2 listopada 2004 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie służby bezpieczeństwa i higieny pracy (Dz. U. z 2004 r. Nr 246, poz. 2468, z późn. zm.).
- [12] Rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 27 lipca 2004 r. w sprawie szkoleń w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy (Dz. U. z 2004 r., Nr 180, poz. 1860, z późn. zm.).
- [13] Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (Dz. U. z 1998 r. Nr 21, poz. 94, z późn. zm.).
- [14] Dyrektywa 93/103/WE z dnia 23.11.1993 r., dotycząca minimalnych wymagań w dziedzinie bezpieczeństwa i zdrowia w pracy na statkach rybackich (Dz. Urz. WE L 307 z 13.12.1993).